

Sivas Kongresi

30 Ekim 1918'de imzalanan **Mondros Mütarekesi** sonrasında İtilaf Devletlerinin Osmanlı topraklarını işgali, Anadolu'da Millî Mücadele ruhunu doğurmuştur. İşgallere karşı direnişi yaygınlaştırmak için ülkenin pek çok yerinde protesto gösterileri ve kongreler düzenlenmiştir. Bu kongrelerden Sivas Kongresi, yaşanan işgaller karşısında, mevcut iktidar boşluğundan dolayı savunma amaçlı toplanmışsa da, ülkenin tümünü kurtarmak gibi bir hedefe sahip olması açısından diğerlerinden farklıdır.

Anadolu'da Millî Mücadele'nin başlatılması ve başarıya ulaşmasında önemli bir rolü olan Sivas Kongresi'nin toplanma kararı, **Mustafa Kemal Paşa**'nın 22 Haziran 1919'da **Amasya Tamimi**yle yaptığı çağrı sonrasında alınmıştır. Tamimde, vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığının tehlikede olduğu, İstanbul hükümetinin İtilaf Devletlerinin tesir ve denetiminde bulunduğu, bu durumda milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağı belirtildikten sonra, millî bir heyetin oluşturulması ve Sivas'ta millî bir kongre toplanmasına karar verildiği söylenmiş, bunun için bütün illerden, parti ayrılıklarına bakılmaksızın, güçlü ve milletin güvenini kazanmış üç kadar delegenin mümkün olan en hızlı şekilde yola çıkarılması istenmiştir. Böylece Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele hususunda Amasya Tamimi ile belirlenen, **Erzurum Kongresi** ile kabul edilen kararların, bütün Türk milletinin temsilcilerinin katılımıyla meydana gelecek millî bir kongre tarafından kabul edilmesini sağlamayı amaçlamıştır. Sivas'ın tercih edilmesinde ise işgallerden uzak, Anadolu'nun iç kesiminde bulunuşu, giriş ve çıkışlarının kolay denetlenir olması, yine 3. Kolordu'nun varlığı gibi sebepler güvenlik açısından önem taşımış, Müdafaa-i Hukuk teşkilatının çalışmaları da bu kararın alınmasında etkili olmuştur.

Sivas Kongresi'nin toplanması için gerekli hazırlıklar, Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sivas Şube Başkanı Müftü Abdurrauf Efendi, Sivas eski mebusu Rasim Bey, Sivaslı çiftlik sahibi Emir Paşa, Kolordu Komutanı Albay Selâhattin Bey ile **Dr. Albay İbrahim Tali (Öngören)** Beyler tarafından yürütülmüştür.

Kongre hazırlıkları devam ederken, Sivas halkı, bazı kişiler tarafından Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları aleyhine kışkırtılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bir grup Fransız askerinin Sivas'ta bulunması Vali Reşit Paşa'yı endişelendirmiş, şehrin işgal edileceği yönündeki kuşkularını Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgrafla bildirmiştir. Hatta Reşit Paşa, kongrenin bir başka yerde toplanmasını istemiştir. İtilaf Devletleri ve Osmanlı hükümeti de kongreyi engellemek için çeşitli teşebbüslerde bulunmuş, gerek Elazığ Valisi **Ali Galip** gerekse Malatya Mutasarrıfı ve İngiliz binbaşısı aracılığıyla kongreyi engellemeye çalışmışlardır.

Kongrenin toplanması sırasında yaşanan bir diğer sıkıntı da temsilcilerin Sivas'a gelmesi olmuştur. Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi için bir prova niteliği taşıırken aynı zamanda temsilcilerin Sivas'a gelmesi için zaman kazandırmıştı. Hâlbuki Amasya genelgesinde, delegelerin süratle yola çıkması istenmişti. Çeşitli engellemeler gecikmeye sebep olurken, hangi illerin, nasıl delege gönderecekleri de muammaydı. Erzurum Kongresi'ne katılan Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu illerinin delegeleri yerlerine dönmüşlerdi. Bu delegeleri tekrar geri çağırıp Sivas'ta yeni bir kongreye götürmek mümkün değildi. Aynı illerden bir de Sivas Kongresi için yeni delegeler istemeye hiç imkân yoktu. Kaldı ki, ne Erzurum Kongresi'nin, ne de Heyet-i Temsiliye'nin Sivas'ta kongre yapılması hakkında bir kararı yoktu. Bu duruma göre tek çare, Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi'nin Sivas'ta hazır bulunması ve Doğu illerinin Kongre'de **Heyet-i Temsiliye** ile temsil edilmesiydi. Ancak, Erzurum Kongresi'nde oluşturulan Heyet-i Temsiliye'nin dokuz üyesinden Mutki Aşireti Reisi Musa, Bitlis eski mebusu Sadullah, eski valilerden Bekir Sami Beyler Kongre'de

bulunmamalarına rağmen Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiş, Kongre'den sonra da Erzurum'a gelmemişlerdi. Geri kalan altı üyeden Erzincanlı Şeyh Fevzi Efendi ile Trabzonlu İzzet ve Servet Beyler yerlerine dönmüşlerdi. Erzurum'da kalan Heyet-i Temsiliye üyeleri, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey ile Raif Efendi'den ibaretti. Ancak Mustafa Kemal Paşa bu zorluğu da yendi. Bunun için dokuz kişilik Heyet-i Temsiliye'nin beş kişilik çoğunluğu sağlanmaya çalışıldı. Mustafa Kemal Paşa Erzurum'dan Rauf Bey ile Raif Efendi'yi beraberine alarak yola çıkacak, Erzincan'dan Şeyh Fevzi Efendi'yi alacak, Tokat'ta bulunan **Bekir Sami Bey** de Sivas'a gelip onlara katılacaktı. Böylece, dokuz kişilik Heyet-i Temsiliye'nin beş kişilik çoğunluğu Sivas'ta bulunacak, gereken kararları alabilecek ve bütün Doğu illeri ile Trabzon ve Samsun'u içine alan Doğu Anadolu bölgesini temsil edecekti. Mustafa Kemal Paşa bir de belge hazırlamış, bu beş kişinin isminin altına "Yukarıda isimleri görülen kişiler Doğu Anadolu adına Sivas Kongresi'ne katılmak üzere Erzurum Kongresi tarafından görevlendirilmiştir" diye yazmış, altını da mühürlemiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 29 Ağustos 1919'da Sivas'a gitmek üzere yola çıktı. Erzurum'dan ayrılışını **Nutuk**'ta şu şekilde ifade etmektedir: "*Nihayet efendiler, Ağustos içinde, her taraftan birtakım delegelerin Sivas'a doğru hareket eyledikleri ve kısmen Sivas'a ulaşmaya da başladıkları anlaşıldı. Sivas'a ulaşan delegeler tarafından Sivas'a ne vakit hareket edeceğimiz sorulmaya başlandı. Artık, Erzurum'u terk etmek lazım geliyordu*". 2 Eylül'de Sivas'a gelen Mustafa Kemal Paşa'nın otomobili şehre girince büyük bir kalabalıkla karşılaştı.

Heyet-i Temsiliye, 3 Eylül günü kongre hazırlıklarını gözden geçirdi. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919'da Sivas Sultani binasında çalışmalarına başladı. Kongreye katılan üye sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte delege sayısını yirmi sekiz gösteren kaynaklar olduğu gibi kırk sekize kadar çıkarılanlar da vardır. Rumeli'den ve Batı Anadolu illerinin çoğundan ise kimse gelmemiş, birkaç ilden gelenler de herhangi bir millî kuruluş tarafından seçilip gönderilmemişlerdir. Bu kişiler ya ilin ileri gelenlerince uygun görülmüşler, ya da kendiliklerinden gelmişlerdir. Kongreye az sayıda delegenin katılması önemli sorunlardan birisi olmuştur. Bu durumu aşmak için Mustafa Kemal Paşa yanındakilerden bazılarını kongreye, birer ilin temsilcisi olarak atamıştır. Yani bir kısmı "illerden gelme" ve bir kısmı "Sivas'ta atanma" 20-25 kadar delegenin katılımı ile Sivas Kongresi açılmıştır. Ayrıca temsilcilerden bazıları farklı gün ve zamanda kongreye katılmışlardır. Bir hafta süren toplantılar sırasında Kongre'ye gelen bazı delegelerle toplam sayısı 38'e kadar çıkmıştır.

Sivas Kongresi'ndeki görüşmeler, her gün itibariyle birleşimler ve oturumlar halinde yapılmıştır. 4 Eylül'den 11 Eylül'e kadar sekiz birleşim gerçekleştirilmiştir. 6 Eylül Cumartesi, Kurban Bayramı'nın birinci günü olduğundan toplantı yapılmamış, onun yerine 9/10 Eylül Çarşamba gecesi ilave bir birleşim olmuştur. 11 Eylül'e kadar geçen sekiz gün boyunca, sabahları komisyon çalışmalarına ayrılmış, genel oturumlar hep öğleden sonraları yapılmıştır. Kongre görüşmeleri bir tutanak altına alınmıştır.

4 Eylül günü toplanan kongre, Mustafa Kemal Paşa'nın Mondros Mütarekesi'nden sonra gelişen olayları özetlediği açış konuşmasıyla başlamıştır. Ardından Kongre heyetince başkanlık seçimine geçilmiş, Mustafa Kemal Paşa ittifakla kongre başkanlığına getirilmiştir. Dönemin şartları göz önüne alındığında bu kongrede pek çok şey konuşulmuş ve tartışılmıştır. Bu konuları üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi Kongrenin içyapısı ve çalışma yöntemiyle ilgili olanlar, ikincisi dış siyasetle ilgili konular, üçüncüsü ise ülkenin iç durumuyla ilgili olan konulardır.

Kongre'de gündeme geçilmeden önce temsilcilerin yapacakları yemin metni görüşülmüştür. Buna göre delegeler hilâfete, saltanata, İslâmiyet'e, devlete, millete ve memlekete hizmet edeceklerine, kongrenin müzakeresi süresince politikayla uğraşmayacaklarına, **İttihat ve Terakkî Cemiyeti**'nin ihyasına çalışmayacaklarına dair yemin ettikten

sonra gündeme geçilmiştir.

5 Eylül günü padişaha ve Türk milletine hitaben iki ayrı beyanname yayınlanmıştır. Bu beyannamelerin nahiye ve köylere kadar duyurulmasının gerekli olduğu üzerinde önemle durulmuş ve kongre heyeti bu hareketle, daha ilk gündən itibaren millet adına hareket ettiğini, onun meşru haklarının koruyucusu ve yöneticisi olduğunu kamuoyuna açıkça göstermiştir. 7 Eylül 1919 Pazar günü, Erzurum Kongresi'nde kabul edilen esaslar ve tüzük maddeleri birer birer okunmuş, bazı maddeler aynen ve bazı maddeler genel niteliğe sokulup değiştirilerek kabul edilmiştir. 8/9 Eylül'de manda konusu, Amerikan mandası çerçevesinde görüşülmüş, uzun tartışmalara sebep olmuştur. 8 Eylül'de İsmail Hami Bey, 25 kişinin imzasıyla kongreye Amerikan mandasının kabul edilmesini isteyen bir önerge sunmuştur. Kongreye katılanlardan bir kısmı mandayı savunurken bir kısmı da karşı çıkmıştır. Sonuç olarak Rauf Bey'in Amerikan Senatosu'na bir tahkik heyeti gönderilmesi hususunda yazı yazılması teklifiyle sorun halledilmiştir. 10 Eylül 1919 Çarşamba günü de **Ali Fuat Paşa** Umum **Kuva-yı Milliye** Komutanlığı'na atanmış, mali konular görüşülmüş ve kurulacak teşkilatın maddi ihtiyaçları üzerinde durularak, İrade-i Milliye gazetesinin çıkarılmasına karar verilmiştir. 11 Eylül 1919 Perşembe günü ise Heyet-i Temsiliye oluşturulmuştur. Erzurum Kongresi tarafından seçilmiş olan Heyet-i Temsiliye, Sivas Kongresi ile görev ve yetkileri bakımından büyük değişikliklere uğratılmış, memleketin diğer bölgelerinden seçilen üyelerle vatanın bütününe içerisine alacak şekilde güçlendirilmiştir. Böylece Osmanlı hükümetinin herhangi bir dış baskı karşısında dağılması halinde Heyet-i Temsiliye, derhal saltanat ve hilâfet makamının ve milletin varlığını korumak için geçici bir yönetimle görevi üzerine alabilecektir. Ayrıca kendisine tanınan geniş askerî yetkilerle de, Türk milleti adına Millî Mücadele hareketini teşkilatlandırma görevini üstlenmiştir. Kongre, Anadolu'da ve Rumeli'de kurulmuş olan bütün millî cemiyetleri, "**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti**" adı altında birleştirerek, tek bir cemiyet haline dönüştürmüştür.

Sivas Kongresi, aldığı kararları millete ve bütün dünyaya duyurmak üzere 11 Eylül 1919'da bir beyanname yayımlayarak çalışmalarını tamamlamıştır. Erzurum Kongresi Beyannamesi'nin değiştirilmesiyle oluşan beyannamede özetle şu esaslara yer veriliyordu:

1. Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı 30 Ekim 1918'deki sınır içinde kalan ve ezici çoğunluğu Müslüman olan Osmanlı ülkesi toprakları birbirinden ayrılmaz ve hiçbir bahane ile bölünmez bir bütündür. Osmanlı ülkesinde yaşayan bütün Müslümanlar birbirlerine karşı saygı ve fedakârlık duygularıyla dolu, ırkî ve içtimaî haklarına ve mahallî şartlarına riayetkâr öz kardeşler.
2. Osmanlı toplumunun bütünlüğü ve millî bağımsızlığımızın sağlanması, yüce hilâfet ve saltanat makamının korunması için Kuva-yı Milliye'yi amil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak esastır.
3. Osmanlı ülkesinin herhangi bir bölgesine karşı yapılacak saldırı ve işgale bilhassa vatanımız dâhilinde bağımsız Rum ve Ermeni devletleri kurulmasına karşı Aydın, Manisa ve Balıkesir cephelerindeki Millî Mücadele gibi birlik içinde müdafaa ve direniş esası kabul edilmiştir.
4. Öteden beri aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız bütün gayrimüslim unsurların her türlü hakları tamamıyla korunduğundan bu unsurlara siyasî hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozacak imtiyazlar verilmesi kabul edilmeyecektir.
5. Osmanlı hükümeti, dış baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk etmek zorunda kaldığı takdirde hilâfet ve saltanat makamıyla vatan ve milletin korunmasını ve bütünlüğünü sağlayacak her türlü tedbir ve kararlar

alınmıştır.

6. İtilaf devletlerinden 30 Ekim 1918'deki sınırlarımız içinde kalan, ezici Müslüman çoğunluğunun yaşadığı, kültürel ve medenî üstünlüğün Müslümanlara ait olduğu ülkemizi taksim etme düşüncesinden tamamen vazgeçmelerini, bu topraklar üzerindeki tarihî, coğrafi, siyasî ve dinî haklarımıza riayet etmelerini, buna aykırı girişimleri terk ederek hak ve adalete dayanan bir karara varmalarını beklemekteyiz.

7. Devlet ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak şartıyla 6. maddede belirtilen sınırlar içinde milliyet esaslarına saygı gösteren ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi bir devletin fennî, sınaî ve iktisadî yardımını memnuniyetle karşılarız.

8. Milletlerin kendi kaderlerini bizzat tayin ettiği bu tarihî devirde merkezî hükümetimizin de millî iradeye tâbi olması zaruridir. Çünkü millî iradeye dayanmayan bir hükümetin aldığı keyfî ve şahsî kararlara milletçe uyulmadığı gibi dışarıda da itibar edilmediği ve edilemeyeceği şimdiye kadar yaşanan olaylardan anlaşılmıştır. Bu sebeple merkezî hükümetimizin hemen millî meclisi toplaması, millet ve memleketin geleceği hakkında alınacak bütün kararları meclis denetimine sunması zorunludur.

9. Tamamen millî vicdandan doğan ve aynı amaç için kurulan bütün millî cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir. Bu cemiyet her türlü partililik akımlarından ve şahsî ihtiraslardan tamamen arınmıştır. Bütün Müslüman yurttaşlarımız bu cemiyetin tabii üyesidir.

10. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 4 Eylül 1919'da Sivas'ta toplanan genel kongresi tarafından kutsal gayeyi izlemek ve genel teşkilâtı yönetmek için bir Heyet-i Temsiliye seçilmiş ve köylerden il merkezlerine kadar bütün millî kuruluşlar birleştirilmiştir.

Kongre aldığı kararlar ve bu sırada yaptığı faaliyetlerle ülkede devlete ait bir sorumluluk üstlenmiş ve devletin koyabileceği kurallar uygulamıştır. Millî amaca erişmek yolunda ayrı ayrı çalışan dernekler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla birleştirilmiştir. Kongre bir yürütme kurulu, bir hükümet gibi hareket ederek İstanbul Hükümeti tarafından 20. Kolordu Komutanlığı görevinden alınmış olan Ali Fuat Paşa'yı (Cebesoy), Umum Kuvay-ı Milliye Komutanlığına atayarak, yürütme yetkisine sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca Millî Mücadele'nin gereğini, hedeflerini ve Sivas Kongresi kararlarını dünyaya ilan etmek amacıyla İrade-i Milliye gazetesinin yayın hayatına başlaması da kongre kararları doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Sivas'ta biraz daha güçlenen ve üye sayısı on altıya çıkarılan Temsil Heyeti ise Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılıncaya ve yeni bir hükümet kuruluncaya kadar görevine devam etmiştir. Sivas Kongresi'nde alınan kararlar daha sonra ortaya çıkacak siyasî ve hukukî gelişmelerin de habercisi olmuş, gerek **Misak-ı Millî**'de gerek TBMM'nin açılışında bu kararların etkileri görülmüştür.

Firdes TEMİZGÜNEY

KAYNAKÇA

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Kaynak Yay., İstanbul 2015.

CEBESOY, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, Vatan Nşr., İstanbul 1953.

DERVİŐOĐLU, Fatih, "Millî M¼cadele D¼neminde Basın ve İrâde-i Milliye Gazetesi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2/6.

GOLOĐLU, Mahmut, **Millî M¼cadele Tarihi II, Sivas Kongresi**, Bařnur Matbaası, Ankara 1969.

İĞDEMİR, UluĐ, **Sivas Kongresi Tutanakları**, TTK, Ankara 1999.

KISIKLI, Emine, "Sivas Kongresinin Milli M¼cadelede Kamuoyu Oluşturulması Açışından Önemi", **Atat¼rk Yolu Dergisi**, 1/1, 1988.

Reşit Paşa'nın Hatıraları, Neřreden Cevdet R. Yularkıran, İstanbul 1939.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya II**, Millî EĐitim Basımevi, Ankara 1978.

TOPARLI, Recep, **Sivas Kongresi Tutanakları**, Sivas ValiliĐi, Sivas 2010.

UZUN, Hakan, "İmparatorluktan Millî Devlete Gidiř Sürecinde Çalışma Tarzı ile Sivas Kongresi", **Tarihin Peřinde**, 8, 2012.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sivas-kongresi/?pdf=3371> adresinden eriřilmiřtir